

*Тулашвілі Ю. Й., кандидат технічних наук,
доцент, докторант Волинського
національного університету імені
Лесі Українки (м. Луцьк)*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ДО ОСВІТИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті проведено аналіз сучасних умов доступності людей з особливими потребами до освіти із застосуванням інформаційних технологій.

Ключові слова: студент з обмеженими можливостями, підтримка працевлаштування, сліпий, до вузівська підготовка, спеціалізоване навчання, інформаційні технології

В статтє выполнен анализ современных условий доступности людей с особенными потребностями к образованию с применением информационных технологий.

Ключевые слова: студент с ограниченными возможностями, поддержка трудоустройства, слепой, до вузовская подготовка, специализированное обучение, информационные технологии

In the article the analysis of modern conditions of availability of people with disabilities to education with the use of information technologies.

Keywords: the disabled student, support of employment, blind, pre-higher education, specialized teaching, information technologies

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Одним із перспективних напрямів вирішення гуманістичного завдання суспільства, що полягає у доступності до професійної освіти для всіх його членів без винятку, є розробка основних засад забезпечення отримання професійного фаху для людей з особливими потребами. Впровадження науково-обґрунтованих, високоефективних навчальних методик, які базуються на сучасних досягненнях інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), дозволить забезпечити надання гарантованої якісної освіти для такої категорії людей з особливими потребами - інвалідів по зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема повноцінного включення інвалідів по зору в суспільне життя визначається у тифлопсихології та тифлопедагогії як проблема соціалізації та інтеграції особистості з порушенням зору, її професійної реабілітації. Актуальність проблеми професійної реабілітації, як основного засобу соціально-трудової адаптації інвалідів по зору, визначається, насамперед, місцем незрячої людини в соціальному середовищі, тією обставиною, що всі інваліди по зору можуть бути включені в життя суспільства не тільки як соціально-повноправні, але й творчо-активні його члени [1, с 77].

Проблеми взаємодії з середовищем, становлення особистості з порушенням зору, особливості її соціальної адаптації у своїх роботах розглядали Л.С.Виготський, О.Г.Литвак, М.І.Земцова, Б.І.Коваленко, Ю.О.Кулагін, А.І.Суславичус, В.М.Акімушкін, І.С.Моргуліс, Є.П.Синьова, Т.П.Свиридюк та інші. Їх дослідження доводять, що сліпота накладає відбиток безпосередньо на особистісні позиції людини, на пізнавальний процес, на її активність та стосунки з соціальним оточенням. Визначається, що принципово важливим аспектом реабілітації осіб із зоровими проблемами є їх внутрішня установка, спрямованість на нормальний спосіб життя у широкому соціальному середовищі [2, с. 45].

Ідею розробки спеціальних методик навчання трудових умінь незрячих у своїх роботах розвивали багато тифлопедагогів. Зокрема О.М.Жихарєв виділяє у процесі трудового навчання незрячих такі складові запам'ятовування та відтворення матеріалу: абстрактну, що характеризується сприйманням інформації та її осмисленням; рухову, яка пов'язана із розвитком координації та моторики рук. Він зауважує, що мотиви пізнання значно посилюються у тому випадку, коли вони набувають соціального спрямування. Тоді незряча людина починає активно навчатися, цілеспрямовано набуває знання, уміння та навички, які допоможуть їй у майбутньому оволодіти обраною професією.

І.С.Моргуліс, вивчаючи особливості предметно-практичної трудової діяльності

осіб з глибокими порушеннями зору, запропонував створювати такі умови розвитку сенсорних дій, які включають виконання практичних дій поряд з інтелектуальними у різноманітних видах діяльності при спеціально побудованому педагогічному керівництві.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема професійної підготовки людей з особливими потребами стає все більш актуальною для суспільства в умовах його розвитку у напрямку гуманізації та інформатизації. Застосування інформаційних технологій сьогодні дозволяє розв'язати питання соціалізації та інтеграції інвалідів по зору шляхом їх професійної підготовки.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дослідження виконано згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри комп'ютерних технологій професійного навчання Луцького національного технічного університету "Теоретико-методичні засади застосування інформаційних технологій у професійній підготовці суб'єктів освіти з порушеннями зору" та в межах проекту "Розробка методики навчання рельєфного креслення та комп'ютерної графіки для людей з вадами зору" (Державний реєстраційний № 0107U000232).

Формулювання цілей статті. Метою статті є проведення аналізу існуючих умов та сучасного стану професійної реабілітації людей з порушенням зору, розкриття потенційних можливостей суспільства у соціалізації та інтеграції незрячих; оцінка впливу на активізацію процесу соціальної адаптації дидактичних засобів та методик, застосування яких ґрунтується на ІКТ; теоретичне обґрунтування основних засад забезпечення доступності до освіти із застосуванням нових інформаційних технологій для людей з вадами зору.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Окреслені проблеми соціалізації та інтеграції особистості з порушенням зору обумовили потребу у проведенні аналізу сучасного стану професійної підготовки інвалідів, правової підтримки їх працевлаштування та перспектив, що відкриваються для них в процесі формування інформаційного суспільства.

Узагальнення даних літературних джерел і практичного досвіду розробки та використання технологій навчання для осіб з

порушенням зору дозволило виявити такі особливості у всьому ланцюгу процесу їх соціалізації та інтеграції шляхом професійної реабілітації:

- байдуже ставлення із сторони суспільства до осіб з порушеннями зору внаслідок їх відокремленості та недостатності інформації про можливості незрячих. В Україні дуже низький відсоток інвалідів по зору залучено до кваліфікованої праці. Роботодавці уникають процесу залучення до роботи у своїх закладах людей з вадами зору;

- неадекватність ставлення сліпих до себе і свого дефекту, до зрячих людей, що створює труднощі на початку встановлення соціальних контактів після закінчення спеціальної школи. Як наслідок, у незрячих спостерігається занижена самооцінка своїх сил, яка впливає на прийняття рішення про продовження навчання для здобуття професії;

- недостатній рівень профорієнтаційної роботи у закладах спеціальної тифлоосвіти. Інформація про перелік доступних професій не завжди відображає сучасний стан розвитку продуктивних сил і технологій, виробничої галузі та сфери послуг. Цей перелік досить часто не включає професії, які базуються на застосуванні ІКТ;

- психологічною невідповідністю до сприйняття людьми з вадами зору переліку професій, за якими в процесі виконання робіт широко використовуються ІКТ;

- спрямованість заходів соціалізації та інтеграції осіб з порушеннями зору на застосування переважно традиційних тифлопедагогічних методів, які не у повній мірі враховують процеси інформатизації та науково-технічний стан сучасного суспільства. Обмеження коштів на широке впровадження, поряд із традиційними, спеціальних засобів та методів, що використовують останні досягнення в напрямку ІКТ, призводять до неготовності випускників спеціальних шкіл швидко адаптуватись у навчальному середовищі в процесі їх професійної підготовки.

Складність професійного становлення інвалідів по зору пов'язана із проблематичністю отримання такої професійної освіти, яка б у повній мірі сприяла виявленню їх фізичних і психофізіологічних можливостей, забезпечувала пристойне життя та повагу у суспільстві. На жаль, більшість осіб з порушеннями зору часто "опускають в безнадію руки" коли, шукаючи роботу, їм просто відмовляють. Незрячих не беруть на роботу, вмотивовуючи це найчастіше тим, що вони не мають відповідної освіти, щоб

працювати в тій чи іншій галузі, в установі чи на підприємстві. Це прикра реальність сьогодення.

Ще не менш кричуща проблема, це можливість вступу до професійного та вищого навчального закладу інваліда по зору. Труднощі доступу незрячої людини до освітніх послуг пов'язуються із тим, що сьогодні в Україні освіта переважно переведена на комерційну основу. Де взяти кошти на навчання родині, що все життя піклується про свою рідну дитину, яка не може бачити свігло, оточуючих, навіть рідні обличчя? Поступити у навчальний заклад за держаним замовленням, склавши зовнішнє тестування або іспит у навчальному закладі, є достатньо проблематично внаслідок отримання освіти в умовах спеціальної школи. Це можуть не всі, тому що навіть вимоги проходження співбесіди при вступі розраховані на достатньо високій рівень абітурієнта. В цьому випадку єдиним гарантом професіоналізації інвалідів по зору стає держава. Підтримка держави полягає у врегулюванні правових відносин до інвалідів в середині суспільства та забезпеченні діяльності фондів соціального захисту для фінансової підтримки процесу їх освіти та професійної реабілітації.

Забезпечення рівних прав людей з особливими потребами починаючи від освітніх послуг та закінчуючи подальшим їх працевлаштуванням відображено на законодавчому рівні. На сьогоднішній час всевітні та державні інституції, розвиваючи пріоритетні засади загальнолюдських цінностей, напрацювали та запровадили у дію закони, декрети та кодекси, які у тій чи іншій мірі сприяють розв'язанню проблем людей з особливими потребами. Проблеми інвалідів у сучасному світі неодноразово піднімались Організацією Об'єднаних Націй (ООН) та іншими міжнародними організаціями. ООН розробила Всесвітню програму дій щодо інвалідів, яка була затверджена резолюцією від 3 грудня 1982 р на її Генеральній Асамблеї. Резолюцією ООН 48/96 від 20 грудня 1993 р. були запроваджені "Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів". У цих правилах викладено розгорнуте тлумачення терміну "реабілітація" "...процес, що має за мету допомогти інвалідам досягти оптимального фізичного, інтелектуального, психічного та (або) соціального рівня діяльності і підтримувати його, надаючи їм, тим самим, можливість для зміни їх життя та розширення рамок їх незалежності". Професійна реабілітація в

цьому аспекті розглядається як професійна підготовка й раціональне працевлаштування інвалідів [1, с. 44].

У Декларації ООН "Про права інвалідів" сформульовані загальні права інвалідів: інваліди мають право на заходи, призначені для того, щоб дати їм можливість набутися як можна більшої самостійності; мають право на освіту, ремісничу професійну підготовку та відновлення працездатності, широкого залучення до суспільного життя. У Стандартних правилах ООН міститься заклик до всіх держав зробити освіту осіб із фізичними та розумовими вадами невід'ємною частиною системи освіти.

У дуже важливому для незрячих документі ООН "Загальні принципи щодо надання інвалідам рівних можливостей у суспільному житті" (1994 р.), зокрема в Принципі №7, відмічено: "Держави мають активно підтримувати участь інвалідів у суспільній праці. Ця активна підтримка може виявлятися у різноманітних заходах, таких як професійне навчання, квотування, виключні та спеціальні права на працевлаштування, позики на створення малих підприємств, ексклюзивні контракти чи переважні права на виробництво, податкові пільги..." тощо.

Досвід США та країн Євросоюзу, які займають провідні позиції в процесі соціалізації та інтеграції людей з особливими потребами, засвідчує особливу роль держави не тільки з боку фінансової підтримки, а й з позицій контролю за виконанням правових актів. Згідно до положень "Закону про американців з інвалідністю", який діє у США з 1990 року, питання, що пов'язані з працею та працевлаштуванням людей з особливими потребами повинні розв'язуватись, не враховуючи наявності у них інвалідності або можливих її наслідків. Закон гарантує, що особа з інвалідністю не може бути виключеною, відокремленою або мати ставлення до себе таке, що є відмінним від ставлення до будь-якого пересічного члена суспільства. Тим самим закон забороняє будь-яку дискримінацію інвалідів і забезпечує їх рівний доступ до суспільних відношень та забезпечення працею. Роботодавці отримують припис здійснювати всі можливі дії, які отримали назву "розумні заходи", що забезпечують помірні умови праці інвалідів. Термін "розумні заходи" охоплює дії, що дозволяють забезпечити фізичний доступ до робочого місця, внесення змін до технологічного процесу або до графіку робіт, корегування чи модифікацію навчальних

засобів та програм, надання послуг у кваліфікованій допомозі.

Не менш активну участь беруть державні установи у регулюванні правовідносин між працедавцем та інвалідом у країнах Європейського Союзу. У положеннях “Основних умов рамочного рівного трактування в напрямку працевлаштування і праці” Ради Євросоюзу від 27 листопада 2000 року передбачається, що з метою забезпечення гарантування принципів рівноправного відношення до осіб з особливими потребами слід забезпечувати впровадження раціональних засобів і методів праці. Це означає, що працедавець, застосовуючи власні кошти, з врахуванням конкретної ситуації, забезпечує створення можливостей для осіб з особливими потребами у працевлаштуванні, а за потреби, і у професійному навчанні. Такі вимоги є найважливішим чинником у боротьбі з дискримінацією осіб з психофізичними вадами.

Відповідно до статті 53 Конституції України кожному громадянину гарантується право на доступність до якісної освіти. Законом України “Про зайнятість” визначено, що “зайнятість – це діяльність громадян, пов’язана із задоволенням особистих та суспільних потреб”. Відповідно до Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” [3] держава гарантує професійне навчання (професійну підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку) інвалідів. Професійне навчання молоді з числа інвалідів після закінчення спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), загальноосвітніх санаторних шкіл може здійснюватись у професійних та вищих навчальних закладах, на спеціалізованих робочих місцях на підприємствах, в організаціях громадських організацій інвалідів за наявності в них ліцензії на надання освітніх послуг.

Чіткіше й конкретніше зазначається у статті 21 Закону “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”: “Держава гарантує інвалідам... здобуття освіти на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям... При навчанні ... інвалідів поряд із загальними допускається застосування альтернативних форм навчання”.

Існуючі чинні законодавчо-нормативні акти України вимагають створювати для інвалідів-працівників умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії. Згідно зі статтею 17 Закону “Про основи соціальної захищеності

інвалідів в Україні” “роботодавці зобов’язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування інвалідів, серед них спеціальні робочі місця, здійснюючи для цього адаптацію основного і додаткового обладнання, технічного оснащення і пристосувань з урахуванням обмежених можливостей інваліда, створювати для інвалідів умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені чинним законодавством”.

У Законі України “Про реабілітацію інвалідів в Україні” [4] визначено поняття робочих місць для працевлаштування інвалідів: робоче місце інваліда – місце або виробнича ділянка постійного або тимчасового перебування особи в процесі трудової діяльності на підприємстві; спеціальне робоче місце інваліда – окреме робоче місце або ділянка виробничої площі, які потребують додаткових заходів з організації праці особи, зважаючи на її індивідуальні функціональні можливості, обумовлені інвалідністю, зокрема пристосування основного і додаткового обладнання, технічного оснащення тощо. Працевлаштування інваліда здійснюється тільки з урахуванням його індивідуальної програми реабілітації. Індивідуальна програма реабілітації – це комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, термінів реабілітаційних заходів з визначенням порядку і місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здібностей конкретної особи до виконання видів діяльності, визначених у рекомендаціях медико-соціальної експертної комісії. Вимоги чинного законодавства України дають широке трактування можливостей працедавця: працю інвалідів можна використовувати на спеціальних робочих місцях, на підсобно-допоміжних роботах або організовувати для них надомну роботу.

Проведений аналіз висвіплів, що в Україні створена нормативно-правова база, яка на достатньому юридичному рівні забезпечує особам з інвалідністю можливість рівного доступу до якісної професійної освіти та подальшого їх працевлаштування. Однак слід відмітити, що найголовніша проблема сьогодні полягає в створенні у інвалідів замість “утриманських” настроїв стійкої мотивації до суспільно-активної праці, що, на жаль, не завжди спостерігається на сьогоднішній час. Для того, щоб змінити

становище, яке склалось слід розв'язати гуманістичне завдання суспільства – розробити і втілити в життя цільову комплексну програму соціалізації та інтеграції людей з особливими потребами, яка забезпечувала б безперервність процесів психолого-педагогічної корекції, виховання, освіти, професійного спрямування та реабілітації, подальшого їх працевлаштування. Як результат, створення умов для надання людям з особливими потребами можливості бути активними учасниками на ринку праці, забезпечить широке їх залучення до суспільного життя. Це можливо за умови підвищення активності інвалідів шляхом розвитку у них потреби в соціальній самоідентифікації. Лише забезпечення комплексного підходу до соціалізації та інтеграції людей з особливими потребами створить їм умови для отримання якісної освіти, дасть можливість здобути фах без будь-яких обмежень на засадах концепції інтегрованого (інклюзивного) навчання, яке відбуватиметься у звичайних навчальних закладах разом з особами в нормі, забезпечить розв'язання завдання соціальної самоідентифікації інвалідів.

У ході науково-пошукової роботи, що спрямована на соціалізацію та інтеграцію осіб з вадами зору, нами було звернено увагу на те, що важливу роль в адаптації незрячих у суспільстві відіграє їх профорієнтація та подальша успішна трудова діяльність. Видатний радянський тифлопедагог М.І. Земцова у своїй праці “Шляхи компенсування сліпоти в процесі пізнавальної та трудової діяльності”, за результатами проведеного навчального експерименту, робить висновок про можливість формування мотивацій для подальшого вибору професії особами із сліпотою. Перелік професій, що були запропоновані для оволодіння людьми з вадами зору, вміщував такі професії як: складальник, столяр, бляхар, трикотажник, радист, стенографіст, масажист. Ґрунтуючись на проведених дослідженнях та досвіді вивчення праці передових робітників на підприємствах товариства сліпих, М.І. Земцова відмічає, що інваліди зору досягають добрих результатів за рахунок високого розумового і технічного кругозору, розуміння принципу дії машин і верстатів, на яких вони працюють, уміння орієнтуватися в обстановці виробництва. При змінах умов виробництва вони можуть здійснювати перехід з одного виду праці на інший, що досить часто супроводжується

удосконаленням прийомів і способів праці, внесенням до них творчих елементів.

Здійснюючи аналіз сучасного стану соціалізації незрячих та досягнень провідних типологопедагогів, ми звернули увагу на те, що процес переходу від індустріального суспільства до інформаційного зумовив ряд змін в напрямку професійної освіти людей з вадами зору. Перед випускниками спеціалізованих навчальних закладів для інвалідів по зору поступово і невідпинно постають все нові й нові вимоги щодо рівня їх освіти та компетентності в тих чи інших питаннях, в тій чи іншій сфері професійної діяльності. З одного боку, перед незрячими відкрився набагато ширший спектр можливостей, що пов'язано з покращенням рівня викладання навчальних дисциплін у зв'язку з появою значної кількості спеціалізованого навчального приладдя, навчальної літератури, а також нових методик викладання навчальних предметів. З іншого ж – зросли й вимоги самого суспільства. Воно стає все більше комп'ютеризованим, що, в свою чергу, автоматично ставить перед незрячими випускниками вимогу знати на належному рівні комп'ютер та сучасні комп'ютерні технології. Аналізуючи спектр діяльності інвалідів по зору та зміни, які відбуваються в умовах переходу від індустріального суспільства до інформаційного, можна зробити висновок, що для осіб з порушенням зору в сучасних умовах відкриваються широкі можливості реалізувати себе у професійній діяльності в тих галузях – де застосовуються ІКТ.

У дослідженні ми спирались на той аспект, що інформаційні технології для осіб з порушеннями зору – це не лише сукупність набутих ними рівнів знань, умінь і навичок, а, насамперед, можливість доступу до світового інформаційного простору. За допомогою інформаційних технологій інваліди по зору отримують можливість свого професійного самовизначення, можливість вільно спілкуватися з усім світом. Сьогодні можна вже з впевненістю стверджувати, що від того, наскільки успішно незрячі опанують інформаційні технології, залежить їх адаптація і інтеграція в сучасному суспільстві.

Потреба в оволодінні комп'ютерною технікою для незрячих є дуже багатогранною. Це, насамперед, необхідно для молоді і особливо для тієї її частини, що має намір вступити до вищих навчальних закладів, успішно навчатися в них та здобути обрану спеціальність. По-друге, це можливість залучення такої молоді до опанування

перспективних професій, таких як: програміст, юрист, економіст, перекладач, викладач тощо. По-третє, така потреба обумовлюється необхідністю забезпечення конкурентоспроможності молодих спеціалістів, що є інвалідами по зору, під час їх працевлаштування. По-четверте, досвід роботи з комп'ютерною технікою необхідний також іншим спеціалістам-інвалідам по зору з метою надання їм можливості самостійно, переважно без залучення секретарів, працювати в обраній ними галузі.

В світлі новітніх досягнень комп'ютерних технологій і появи широкого спектру різноманітних засобів адаптації обчислювальної техніки до потреб користувачів з глибокими порушеннями зору такі професії, як оператор комп'ютерного набору і програміст стають достатньо привабливими та перспективними для ефективного застосування продуктивного потенціалу незрячих фахівців, а також важливим напрямом для їх професійної реабілітації та інтеграції у суспільство. Це стало можливим з появою так званих "допоміжних технологій" для незрячих користувачів комп'ютерів, що реалізуються цілим набором спеціалізованих програм, основною з яких є Jaws, яка дозволяє мати голосовий супровід усього що відбувається на комп'ютері. Працю незрячих фахівців найбільш раціонально використовувати там, де основний акцент ставиться на методологічному і алгоритмічному опрацюванні, а не на оформлювально-інтерфейсній частині, тобто на завданнях, що пов'язані з набором текстових документів, реалізацією математичних методів, системних завдань тощо. Доцільність застосування праці незрячих користувачів комп'ютерів та програмістів слід поширювати, зважаючи насамперед на те, що сам сліпий, створюючи той чи інший програмний продукт, робить це, насамперед, для полегшення своєї роботи і роботи таких же сліпих користувачів персонального комп'ютера, як і сам.

У ході наукового пошуку, нами розглядалась передісторія оволодіння комп'ютерними технологіями людьми з глибокими вадами зору. Було зроблено також невеличкий огляд етапів зародження сфери професійної підготовки сліпих у вищих навчальних закладах, яка ґрунтувалась на опануванні ними професії програміста.

Престижна і перспективна професія програміста стала доступна незрячим починаючи з 70-х років ХХ століття. Після закінчення вищого навчального закладу

незрячих програмістів направляли на роботу переважно в обчислювальні центри або відділи автоматизації науково-дослідних інститутів та у конструкторські бюро. Вони потрапляли у великий трудовий колектив, в якому їм завжди хтось міг допомогти. Ці колективи поділялися на групи: постановники завдань, системні програмісти, прикладні програмісти, спеціалісти з електроніки і оператори, тобто кожна група виконувала свої функції.

В кінці 80-х років з'явилися персональні комп'ютери, які змінили умови роботи і функції програміста. Ці зміни характеризувались тим, що програміст почав виконувати функції системного програміста, прикладного програміста, постановника завдань і оператора в одній особі. Змінилися також умови роботи. Тепер програміст веде розробку і відпрацювання програм, як правило, безпосередньо за комп'ютером. За цих умов незрячий програміст повинен вміти самостійно працювати на комп'ютері.

Для самостійної роботи незрячого програміста на персональному комп'ютері потрібні засоби, що дозволяють мати доступ до інформації на екрані. Для цих цілей різними фірмами були розроблені так звані "програми доступу до екрану", які виводять інформацію на брайлевський дисплей або синтезатор голосу. Ці програми завантажуються резидентно і видають інформацію по запиті користувача або автоматично, залежно від встановлених режимів роботи. У середовищі операційної системи MS DOS "програми доступу до екрану" могли працювати тільки з текстовою інформацією, тобто, коли відеоадаптер знаходився в текстовому режимі роботи. Сучасні "допоміжні технології" у середовищі операційної системи, наприклад Windows, можуть виводити інформацію голосом відповідно до кожної дії користувача.

Однією з важливих умов успішності і ефективності роботи незрячого фахівця із застосуванням сучасних інформаційних технологій є вибір прикладної галузі. Звичайно, незрячий може вирішувати завдання в будь-якому прикладному напрямку, якщо володіє відповідними знаннями і працює в колективі. Однак, на сьогоднішній час незрячі програмісти, у більшості випадків, працюють у невеличких колективах де кожен з користувачів веде розробку безпосередньо однієї програми або модуля. Для таких програмістів важливим є чинник самостійності. Під час вступу на роботу незрячий повинен враховувати для себе таке:

Питання педагогіки

- а) які завдання він вирішуватиме;
- б) у якому колективі він працюватиме (програмістів або користувачів);
- в) як вирішуватимуться його специфічні потреби, тобто, в якій степені установа може узяти на себе витрати на організацію робочого місця.

Але, які б хороші умови роботи не були створені, слід виділити основні напрями діяльності незрячого програміста: розробка програм, в яких інтерфейс з користувачем в основному організується в текстовому вигляді; системне програмування; розробка і адаптація програм для незрячих користувачів; навчання незрячих користувачів.

Під час виконання дослідження нами встановлено, що незрячий користувач комп'ютера повинен постійно підвищувати рівень своєї кваліфікації і мати уявлення про сучасні програмні продукти та обчислювальну техніку. Це завдання можна вирішити шляхом організації курсів підвищення кваліфікації і самостійної роботи незрячого фахівця. Як для самостійної роботи, так і на курсах необхідна спеціальна література. Можна її випускати традиційними методами (начитування на магнітофонну стрічку, друк шрифтом Брайля), однак об'єми і оперативність випуску літератури такими методами ніяк не задовольняють незрячих фахівців будь-якого профілю. З цим завданням в сучасних умовах можуть справлятися спеціальні сайти для користувачів з вадами зору в Internet.

Висновки. Необхідність вирішення зазначених та інших проблем, які виникають в процесі навчання осіб з проблемами зору роботі на комп'ютері, обумовлює нагальну потребу у розробці відповідних методик навчання - методичних посібників, рекомендацій по роботі з відповідними програмними продуктами тощо.

У ході науково-пошукової роботи, обгрунтовуючи дидактичні умови соціальної інтеграції незрячих у сучасне інформаційне суспільство, ми опирались на таке:

- психологічна адаптація осіб з порушеннями зору зумовлена їх індивідуальними особливостями та умовами їх співіснування в соціумі. В залежності від того, які умови та психологічна атмосфера буде створена суспільством навколо незрячих, процес їх соціальної інтеграції в умовах переходу до сучасного інформаційного суспільства проходитиме значно плідніше і якісніше;

- процес соціальної адаптації інвалідів зору до суспільних відносин полягає в наданні їм відповідної освіти і кваліфікації, що дасть їм можливість подальшого працевлаштування за обраною спеціальністю.

Для формування стійкої мотивації у осіб з порушеннями зору до професійного становлення, на нашу думку, потрібна активна співпраця з незрячими робітників соціальної сфери, тифлопедагогів, викладачів професійних навчальних закладів та вищої школи, вже починаючи в період їх навчання у спеціальних школах для сліпих в межах цільових комплексних програм соціалізації та інтеграції. Це дасть можливість забезпечити безперервність процесів психолого-педагогічної підготовки, виховання, освіти, професійного спрямування та реабілітації, подальшого працевлаштування. Навчальні заклади, в яких можуть здобувати освіту незрячі, повинні проводити професійну агітацію не на останньому році навчання учнів, а через факультативну роботу в процесі усього навчання у спеціальних школах формувати у них професійне спрямування.

Література

1. Гребенюк Т.М. Вивчення проблеми соціально-психологічної адаптації інвалідів по зору в студентських інтегрованих групах // Інформаційні технології у соціально-трудовій реабілітації інвалідів: Матеріали міжнародного семінару – Київ: ВО УФЦ-БФ “Візаві”, 2001. – С. 76-79.
2. Синьова Є.П. Тифлопсихологія. – К. : Знання, 2008. – 365 с.
3. Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” від 21.03.1991 р. №875-ХІІ [Електронний ресурс] : Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні / Нормативні акти України. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1085.17.0>
4. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 6 жовтня 2005 р. № 2961-IV [Електронний ресурс] : Про реабілітацію інвалідів в Україні / Нормативні акти України. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1148.1660.0>.